

ДОСВІД КЛАСИФІКАЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ У БРИТАНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ: ТОПІКАЛЬНІ ТА ОФОРМЛЮЮЧІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ ЯК СКЛАДОВІ ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Стаття пропонує розширену класифікацію мовленнєвих актів у рамках дискурсу діалогічного спілкування. За основу взято прагматичну класифікацію висловлень, запропоновану Г. Г. Почепцовим, що була доповнена П. В. Зернецьким мовленнєвими та немовленнєвими актами, характерними для діалогічного спілкування. Розроблена класифікація подається у вигляді схеми дискурсивно-орієнтованих мовленнєвих актів.

Діалогічний дискурс виявляється під час емоційно-експресивного контакту мовців за умови їхнього взаємного сприйняття: комуніканти впливають одне на одного жестами, мімікою, тембром голосу, інтонацією. Він виступає способом подвійної детермінації поведінки: «груповий» (знакове опосередкування взаємодії) та «індивідуальний» (автоцентричний діалог) [1, 46]. Екстралінгвістичні засоби виконують функцію стимулу до подальшого висловлювання чи реакції на попередній стимул, замінюючи мовлення.

Дискурс розглядається тут як функціонально однозначна і в цьому плані завершена одини-

ця мовленнєвої діяльності, що виражає міжособистісну мовленнєву взаємодію та володіє об'єднуючою (інтегративною) комунікативною функцією і єдиною темою (топіком) [2, 89].

Розміри, побудова та особливості дискурсу варіюються, оскільки різноманітним і багатоплановим є саме міжособистісне спілкування. Дискурс може включати в себе, залежно від конкретних умов мовленнєвої взаємодії комунікантів, від мінімальної єдності, що складається з мовленнєвого акту і відповідної реакції на нього (можливо і невербально!), до більш розлогих побудов, що мають єдину інтегративну комунікативну функцію.

Цей аспект є дуже важливим, оскільки, якою буде мовленнєва дія, визначається її місцем у дискурсі. Розглядання мовленнєвого акту відокремлено від ситуації є певною мірою умовним, адже немає однозначної відповідності між значенням ізольованого висловлювання і його реалізацією у мовленнєвій діяльності.

Перехід від розглядання ізольованих висловлювань до вивчення їх взаємодії у рамках дискурсу вимагає введення нових параметрів описання мовленнєвих актів у типології Г. Г. Почепцова - П. В. Зернецького. У цьому зв'язку необхідно встановити додаткові типи мовленнєвих актів, що одержують комунікативну значимість тільки у рамках дискурсу, і включити у коло дослідження мовленнєвої діяльності одиниці дещо ширші за мовленнєвий акт. По-перше, слід визначити, чи впливає те чи інше висловлювання на формування топіка дискурсу, а також його позицію і функцію у структурі дискурсу. Згідно з першим параметром слід підрозділити мовленнєві акти на топікальні (такі, що несуть головну прагмасемантичну інформацію у дискурсі) та оформлюючі [2, 90]. За критерієм же інформативності пропонуємо розподілити мовленнєві акти на змістовні й незмістовні. Отже, до основних топікальних мовленнєвих актів відносять такі: 1) Твердження; 2) Запитання; 3) Вказівка; 4) Обіцянка і Погроза; 5) Звинувачення; 6) Клас Дій, що виражає здійснення мовленнєвої дії мовцем (привітання, клятви, вибачення тощо); 7) Відповідь; 8) Реакція (належить до класу фативів, бо не несе змістовної інформації); 9) Сприйняття (за відсутності змістовної інформації також відноситься до класу фативів); 10) Коментар.

Вважаємо за доцільне для опису топікальних мовленнєвих актів використовувати класифікацію змістовних Г. Г. Почепцова [3], доповнену П. В. Зернецьким [4]. Найбільш розширеною типологією оформлюючих мовленнєвих актів є така, що запропонована у роботах Дж. Сінклера та М. Култхарда [5] і Дж. Брауна та Дж. Юла [6], доповнена П. В. Зернецьким [2, 91-95]. Отже, до оформлюючих мовленнєвих актів відносяться:

1. Показник (належить до класу фативів) - функціонує як позначення границь мовленнєвих взаємодій у дискурсі і/або вказує на те, що мовець має намір ввести топік дискурсу, як тільки він приверне увагу мовця. Реалізується обмеженою кількістю одиниць типу *Well, OK, Now, Good, Alright*, експресивними частками, вживанням імені мовця.

2. Значуще мовчання - слугує для виділення Показника, якщо він виступає як границя мов-

леннєвої взаємодії. Реалізується паузою, що позначається у тексті знаком оклику або ремаркою, що йде слідом за Показником.

3. Стартер (відноситься до фативів) - вживається для забезпечення попередньою інформацією або привернення уваги до об'єкта обговорення з метою одержання шуканої відповідної реакції мовця на наступний мовленнєвий акт (Твердження, Запитання, Вказівка та ін.). Реалізується у формі твердження, запитання або команди типу *What about this? Listen to this!*

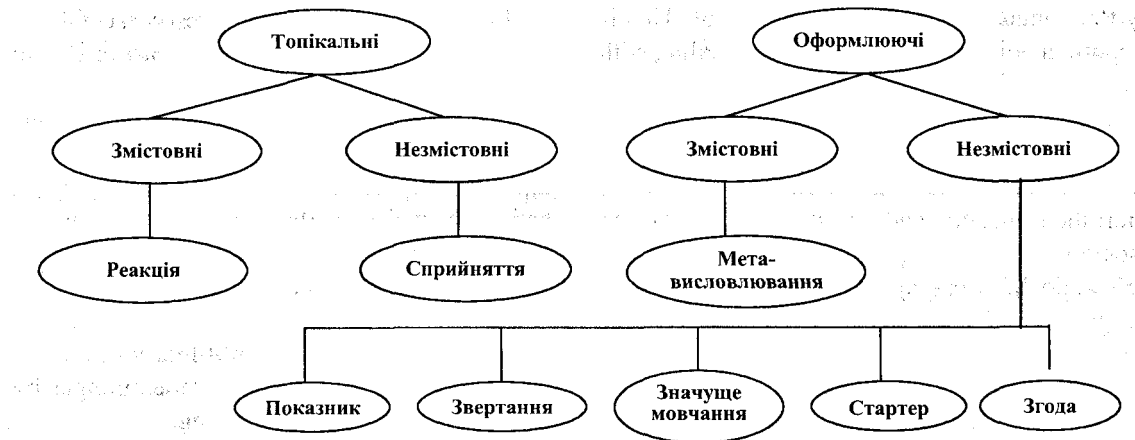
4. Метависловлювання, функцією якого є уточнення або пояснення попереднього чи наступного відрізків дискурсу, або прояв бажання мовця змінити топік дискурсу чи продовжити його в новому напрямі.

5. Згода (належить до класу фативів) - слугує показником того, що мовець зрозумів попереднє висловлювання співрозмовника і реагує на нього схвально. Реалізується обмеженою кількістю одиниць: *Yes, OK, Uhuh, I will, No* (якщо попереднє висловлювання було у заперечній формі).

Більшість топікальних і оформлюючих мовленнєвих актів з точки зору їхньої позиції і функції в елементарній мовленнєвій взаємодії, що складається з двох мовленнєвих актів, можна поділити на ініціальні й відповідні. В такому разі до першої групи слід віднести Показник, Метависловлювання, Твердження, Запитання, Вказівку, Звинувачення, а до другої - Сприйняття, Згоду, Відповідь, Реакцію і Дію (підтип Вибачення). У дискурсі ініціальні й відповідні мовленнєві акти утворюють пари, що можуть розглядатись як прояв прагматичної сполучуваності: Показник - Сприйняття, Метависловлювання - Згода, Твердження - Сприйняття, Запитання - Відповідь, Вказівка - Реакція, Звинувачення - Дія.

Як зазначалося вище, до фативних мовленнєвих актів належать такі, що слугують встановленню, підтриманню та розімкненню мовленнєвої взаємодії; таким чином, до фативних мовленнєвих актів у діалогічному дискурсі відносяться як топікальні (Реакція, Сприйняття), так і оформлюючі (Показник, Значуще мовчання, Стартер, Згода). Водночас Метависловлювання, будучи змістовним мовленнєвим актом, також належить до фативних мовленнєвих актів.

Пропонуємо таке графічне узагальнення топікальних та оформлюючих мовленнєвих актів (схема). Змістовними будемо вважати такі мовленнєві акти, що складають зміст повідомлення, до незмістовних же віднесемо фативи, які слугують дискурсивними маркерами.

Дискурсивно-орієнтована класифікація мовленнєвих актів

Сухих С. А. Типология языкового общения // Язык, дискурс и личность, - Тверь, 1990. - С. 45-50.

Зернецкий П. В. Единицы речевой деятельности в диалогическом дискурсе // Языковое общение: единицы и регулятивы - Калинин, 1987, - С. 89-95.

Почепцов Г. Г. Прагматика предложения // Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика совре-

менного английского языка. - М: Высшая школа, 1981. - С. 270.

Зернецкий П. В. Речевое общение на английском языке. - К.: Либідь, 1992. - С. 101-102.

Sinclair J. McH., Coulthard R. M. Toward an analysis of discourse: The English used by teachers and pupils. - London, 1975.

Brown C, Yule G. Discourse Analysis - Cambridge: Cambridge University Press, 1996. - 288 p.

P. Zernetsky, G. Riabokon'

CLASSIFICATION OF SPEECH ACTS IN BRITISH PARLIAMENTARY DISCOURSE: TOPIC AND REGISTER SPEECH ACTS AS A PART OF DIALOGUE DISCOURSE

This article presents the extended classification of speech acts within the discourse of dialogue communication. Present classification was made on the basis of pragmatic analysis of utterances suggested by G. G. Pocheptsov and extended by P. V. Zernetsky with speech and non-speech acts typical for dialogue communication.